

Keltiek ?

Triskelloù, drouized, koadeier stank ar mojennoù enno, sonerezhioù keltiek...er sevenadur pobl e vez liammet Breizh alies, hiziv an deiz, ha kemmesket zoken, gant ur pezh faltazi keltiek, hêrezh dispis ha bev-buhezek bepred.

Met peseurt liammoù he deus Breizh gant ar Gelted e gwirionez ? Perak eo an tiriad e Frañs a vez fetisaet ar muiañ al levezon-se gantañ ?

Keñveriañ ar gouiziegezhioù skiantel eus prantadoù oadvezh an Houarn hag ar Grennamzer uhel gant un danevell rannvroel savet war hir amzer a ro tro da zizober ar c'hlichedoù, dre glask kompren a-raok pep tra o orinoù hag o abegoù. Dre an diskouezadeg e fell deomp sevel goulennoù diwar-benn an dilec'hioù a zo etre ar gwirvoud istorel ha skeudennadurioù degemeret gant an holl, met ivez diwar-benn an doare ma oa bet savet ul lodenn eus ar vreizhadelezh.

1.0 Keltiek mania ?

Evaj ha boued, touristerezh, sonerezh...leun eo bed pemdez ar Vretoned gant skeudennoù ma roer d'ar « produioù keltiek » ur gouestl a berzh mat hag a zilested. Deuet eo ar ger "Kelt" da vezañ ur c'heal mell-divell, displeget diziwezh hag o skignañ ur skeudenn zibar eus Breizh.

War un dro gant an arouezioù keltiek adimplijet er produioù beveziñ pemdez e kaver er sevenadur pobl a vremañ (lennegezh, sinema, BT, c'hoarioù video,...) meur a zaskounadenn eus danevelloù pe fedoù sevenadurel keltiek. Gant an tematek « keltiek » e vez lakaet an dud en amzivin, boemet ha kevreet anezho, da-geñver bodadegoù sevenadurel bras pergen. A-hend-all eo un andon a awen arzel padus hag adnevezet dizehan.

Met gouzout a reer evit kelo da betra e tave evit gwir ?

2.0 "Keltiek" emit-hu ?

Peurliesañ e tave ar Gelted d'ur sevenadurezh eus oadvezh an Houarn, er 1^{añ} milved a-raok hon oadvezh.

Anavezet int war un dro dre berzh an andonioù skrivet gant skrivagnerien c'hresian ha roman ha dre berzh an dizoloadennoù henoniel, dreistordinal evit lod.

Hiziv an deiz e vez breutaet hardizh ar c'heal a "Gelted" gant an henoniourien, an istorourien hag ar yezhoniourien. Testeniekaat a ra o enklaskoù e oa eus un tachad a sevenadur keltiek, ha ket eus ur bobl gelt hepken he dije komzet ur yezh hepken ha produet un doare sevenadur danvezel hepken.

Ma oa ledenez Arvorig, adalek kreiz ar 5^{vet} kantved a-raok J.-K., evel rannvroioù all, e-barzh sevenadur boutin Europa keltiek da vat, e voe an divroadegoù deuet eus Breizh-Veur a vremañ er Grennamzer uhel a luskas da sevel ur sevenadur dibar.

2.1 Un Arvorig keltiek

eus ar 5^{vet} d'ar 1^{añ} kantved a-raok J.-K.

Evel war ul lodenn vras eus Europa en em ledas ar sevenadur keltiek war ledenez Arvorig da vare ar prantad a reer An Ten anezhañ (eus -450 a-raok J.-K. betek aloubadeg ar Romaned e -52). Ober a reas poblañsoù kelt o annez e Kornôg Europa met diaes eo dispartiañ an divroadegoù diouzh an heñvelekdurioù en dilec'hiadegoù-se.

En Arvorig, evel er peurrest eus Europa, e oa bet kemmoù stank neuze, a-fet annez, aozadur politikel, artizanerezh, arz pe c'hoazh kredennoù. Padal e tispakas eno ur stumm sevenadur danvezel dibar e-keñver Europa kreiz : nebeut a draezoù bez, nebeut a draezoù metal a dalvoudegezh vras, met ur produadur puilh-kenañ a briaioù hag a voneizoù.

Mont a ra ar roadennoù henoniel a vremañ a-enep d'an doareoù hengounel da skeudenniñ ar "Gelted" : ne oa ket ur bobl en hec'h unan ha n'helled ket plegañ met perzh e oa en eskemmoù stank, stummet ar maezioù ganti dre al labour-douar hag ar sevel loened, savet ganti tiez hirgarrezek (ha ne oant ket ront...). Ha ne oa triskell ebet na meurvaen kennebeut !

2.2 Ar brezhoneg, yezh keltiek ?

Ar brezhoneg eo ar yezh keltiek nemeti komzet e Europa ar c'hevandir hiziv an deiz ha dre an abeg-se e oa bet lakaet Breizh da unan eus lec'hioù pennañ ar sevenadurezh keltiek. E gwirionez e oa eus ar yezhoù keltiek war an talbenn atlantel en e bezh, daoust ma ne oa bet miret nemet un nebeudig skridoù. En o zouez e oa ar galianeg a veze komzet e Breizh adal ar 4^{vet} kantved a-raok J.-K., evel m'en testeni an enskrivadurioù galianek rouez kavet er rannvro.

Pa reas ar poblañsoù deuet eus Breizh-Veur a vremañ o annez e Kornôg Arvorig, etre an trede hag ar 6^{vet} kantved a-raok J.-K., e tegasjont o yezh ganto. Diazezañ a reas ar yezh keltiek-mañ, eus ar skourr predenek, el ledenez er 5^{vet} kantved ha heñvelekaat a reas ar galianeg kozh war a seblant. Ar pezh en doa ganet, a-hed an amzer, an henvrezhoneg hag ar brezhoneg.

Ar brezhoneg n'eo ket ar yezh nemeti komzet e Breizh koulskoude. Er reter eus ar rannvro, tizhet nebeutoc'h gant an divroadegoù-se, e oa bet skrivet un istor all evit stummañ ar gallaoueg.

2.3 Kelted... again ?

4^{vet} kantved goude J.-K.

An divroadegoù breizhat eo degouezh poblañsoù eus Breizh-Veur a vremañ en Arvorig etre an trede hag ar 6^{vet} kantved goude J.-K. An divroadegoù-se, enno klannoù lwerzhoniz ha Kembreiz, a oa renet gant pennoù politikel ha relijiel - danvezioù ar "sent" vreizhat - hag a zegasas ganto o gizioù, o yezh hag o c'hloer. An anadenn-mañ, liammet ouzh orinoù Breizh, a seller outi peurliesañ evel un "adkeltiekaat" eus an tiriad hag en deus kendaolet da reiñ hec'h anv da Vreizh (*Britannia*).

E diouer a andonioù skrivet eo diaes da verzhout hec'h ampled. Gant an enklaskoù a vremañ e vez lakaet en a-raok dilec'hiadegoù war veur a gantved, aesaet gant darempredoù dizehan etre an daou ribl eus Mor Breizh, koulz ha nested ar poblañsoù a-fet sevenadur ha yezh. Diouzh un tu, en Inizi Breizh-Veur, Breizhiz an inizi, diskennidi eus ar Gelted o doa graet o annez eno e oadvezh an Houarn, diouzh un tu all, en Arvorig, ar pobloù galian romanekaet mui pe vui.

3.0 War sevel un danevell

Eus ar Grennamzer d'an 20^{vet} kantved e oa bet savet un danevell zibar, diazezet war fedoù faltaziet evit darn anezho, en-dro da identelezh keltiek Breizh. Pell diouzh gwirvoud istorel ar rannvro, testeniekaet hiziv an deiz gant roadennoù skiantel, e oa bet stummet hag eztaolet an danevell-se e meur a zoare disheñvel diouzh ar mare.

Dre respont tro-ha-tro da balioù liesseurt - adkavout gwriziennoù evit kaout ur reizhded hag en em ziforc'hañ, desteriañ an enklaskoù istorel kentañ, dic'hoantañ d'ur c'hlsk hiraezhus war an talvoudoù tremenet pe talvezout da arguzenn ideologel - he deus harpet da sevel identelezh ar rannvro.

Ar geltiegezh, hollad ar gouiziegezhioù liammet ouzh ar Gelted, a oa bet e-pad pell tra al lenneien hag an intellektualed hepken. Dont a reas brud vat warni tamm-ha-tamm en 20^{vet} kantved a-raok gounit frank ar gevredigezh a vremañ dre dachenn ar sevenadur.

3.1 Mojennoù diazez

eus an 9^{vet} d'ar 16^{vet} kantved

Er Grennamzer hag en Azginivelezh da-heul e veze liammet Breizh, e danevelloù relijiel, mojennel ha politikel, ouzh daveennoù sevenadurel keltiek deuet eus an tu all da Vor Breizh, pe eus an amzer dremenet galian adkavet.

Adal ar Grennamzer uhel e veze treuzkaset gant ar c'hloer a orin kembreat istorioù harozek pe mojennel kristenaet, deuet eus lwerzhon pergen. Da c'houde, etre an 9^{vet} hag an 12^{vet} kantved, e veze azasaet e danevelloù all, dindan stumm romantoù, elfennoù keltiek e kreiz "danvez Breizh" hag ar c'helc'h arzhuriek. Lakaet o doa ar skrivagnerien, tost ouzh ar roueed saoz-ha-norman, ar braz eus istor ar roue Arzhur war Enez Preden. Ul lec'h a-bouez en deus an istor-mañ e Frañs ivez. Breizh ar c'hevandir, takad divyezhek brezhoneg-galleg, he doa gallet treuzkas an danevelloù-se da Normandi koulz ha d'ar peurrest eus Frañs ha da Europa.

War un dro e teuas war-wel ar c'hentañ danevelloù istorel a roas orinoù mojennel da Vreizh. Staget e-pad pell ouzh un amzer dremenet gresian-ha-roman e teuas an orinoù-se da vezañ galianek adalek an Azginivelezh, o reizhwiriañ hended galloud an duged o ren.

3.2 Brizhkeltiegouriezh

eus an 18^{vet} d'an 19^{vet} kantved

Adalek an 18^{vet} hag an 19^{vet} kantved dreist-holl e oa bet roet tro d'ar geltiegezh : klasket e veze ober gant Breizh an douar keltiek dreist pep tra.

Staget e veze pep tra er rannvro ouzh Kelted an Henamzer, betek re a-wechoù : ar monumantoù henoniel evel an taolioù-maen hag ar peulvanoù, ar pleustroù sevenadurel ha poblek "hengounel", ar yezh. Ar brezhoneg, sellet outañ evel ur "yezh-vamm", a vije memor vev ar galianeg.

Bez' e oa ar vegenn intelektuel war glask orinoù disheñvel diouzh re ar vroad c'hall neuze, betek sevel anezho diwar netra. War un dro gant an ijinadennoù diboell-se lakaet heñvel ouzh mojennoù diazez e oa tachenoù enklask siriusoc'h hag a skoazellas da sevel identelezhioù broadel ha rannvroel.

Dre ma z'ae war gresk ar romantelouriezh en Europa ha war greñvaat luskad ar broadelezhioù en 19^{vet} kantved e veze kenedekaet Breizh o krouiñ skeudennoù hag o doa padet er c'hantvedoù da heul.

3.3 Rannvroelouriezh, hollgeltiegezh

Eus diwezh an 19^{vet} kantved da 1945.

E tro an 19^{vet} hag an 20^{vet} kantved e kroged da sevel un identelezh rannvroel diforc'h diouzh hini Frañs, diazezet war an hollgeltiegezh. Kadarnaat a rae ar redenn vennozhioù-mañ e oa liammoù hag interestoù boutin gant ar broioù amezek ur yezh keltiek dezho (Kembre, Skos, Iwerzhon).

Skoulmet o doa an intelektualed hag ar stourmerien vreizhat darempredoù don gant ar broioù-se neuze hag aozet e oa bet ar c'hentañ gouelioù keltiek er bloavezhioù 1920. Int a oa bodadegoù al luskad drouizek deuet war wel nevez zo hag awenet gant Breizh-Veur, koulz ha manifestadegoù an Emsav sevenadurel.

E-pad an etrebrezel e oa bet perc'hennet ha politikaet gant strolladoù broadelour ar mennozhioù keltiegour, sellet outo evel peadra da azgenel Breizh.

Met ar prantad-se a voe dreist-holl hini ijinadenn emskiant ur skeudenn zibar eus Breizh treuzkaset gant an touristerezh hag ar folklor. Mont a reas redennoù arzel zo da buñsañ a-builh e-barzh dodennoù un hêrezh keltiek addestêriet, evel luskad *Ar Seiz Breur*.

3.4 Kelt'emzalc'h

Eus 1945 da 1990.

Goude an Eil Brezel Bed e oa bet adkreizet ar geltiegezh war ar stummoù sevenadurel. Ma kendalc'has da vont gant ar preder politikel e Breizh a-wechadoù e oa bet merket ar prantad gant ar brud vat lakaet warni dindan stumm an etrekeltiegezh. Diorren Festival etrekeltiek An Oriant, krouet e 1971, a ro testeni eus an entan tomm-berv-mañ.

Adal an Dieubidigezh e oa bet adijinet sonerezh Breizh, oc'h adkemer diouzh un tu an dastum hengounioù sonerezh hag o tegemer ivez binviji ha patromoù eus an tu all da Vor Breizh. Diskenn a ra adveañ sonerezh ar bloavezhioù 1970 eus ar c'hentañ prantad-mañ, enkorfet gant pennoù arzel ha stourm, en un endro etrebroadel ma oa ar sonerezh folk en e varr. Dasseniñ a rae ar festivalioù neuze gant an azgoulennoù hag ar stourmoù sokial, ekonomikel pe war dachenn an endro.

Adalek ar bloavezhioù 1980 e oa en em ledet al luskad etrekeltiek betek al live ensavadurel, diouzh ar sinadurioù emglevioù etre broadoù ha broioù keltiek oc'h en em frammañ e par Europa.

Neuze, kenavo d'ar mojennoù ?

Savet e oa bet skeudenn "Breizh keltiek" war hir amzer, en un doare troc'h-didroc'h, met gant youl dreist pep tra. Ret eo d'ar berzh-se ober gant ur stadad koulskoude : n'eus liamm eeun ebet etre ar fedoù sevenadurel a vremañ ha re poblañsoù an Henamzer. Breizh n'eo ket un tiriad digemm met an disoc'h eus ur c'hemmesk poblañsoù dizehan dre ar c'hantvedoù.

Diskouez a ra ar seurt youl da vezañ staget ouzh un amzer dremenet, betek krouiñ un hêrezh diwar netra, un ezhom hollvedel disheñveliñ diouzh ar re all. Gant-se, sevel un identelezh sevenadurel evit Breizh n'eo ket un anadenn zibar, broioù ha rannvroioù stank en Europa o deus anavezet an hevelep argerzh abaoe an 19^{vet} kantved.

Hiziv an deiz c'hoazh e vez daveet da hengounioù pobl zo war un dro gant kadarnaat identelezh an-unan, en un endro bedelaet pergen. A-bouez eo bezañ emskiant eus kement-se : savet e vez an den diwar identelezhioù liesseurt, e kroashent prederiadennoù intelektuel ha soñjoù faltaziet.